

Hdir 4. juli 2013

RHA/FLHM – AEM/FLLH

FOLKEHELSE OG NÆRMILJØKVALITETER – «KOMPETANSEPROGRAMMET»

Kort om status etter samling på Gardermoen 10. juni 2013

Innledning:

Hensikten med notatet er å gi en kort statusgjennomgang og oppsummering av kompetanseprogrammet før ferien.

Det er inngått samarbeid med kommuner i 5 fylkeskommuner (Aust- og Vest Agder, Hordaland, Nordland og Finnmark) og 4 universiteter/høgskoler (Universitetet i Agder, Høgskolen i Bergen, Universitetet i Nordland og Høgskolen i Finnmark). Kompetanseprogrammet er omtalt i Meld. St. 34 (2012-2013) Folkehelsemeldingen, kapittel 3.3. Kapitlene 6.3 om styrking av folkehelseperspektivet og kapittel 6.4 bygge kompetanse i kommuner og fylkeskommuner danner også rammen og begrunnelse for satsingen.

På samlingen, Gardermoen 10. juni 2013, deltok representanter fra deltakende fylkeskommuner og høgskoler/universiteter. Høgskolene/universitetene presenterte sine studieplaner/-opplegg.

Kort om bakgrunn og hensikt:

Prosjektet ble initiert av Hdir v/ FLMH og FLLH høsten 2012. Hensikten er:

- **Å utvikle kunnskap om sammenhenger mellom folkehelse og ulike faktorer i nærmiljøet. (Hva fremmer og hva motvirker)**
- **Å styrke nærmiljøenes oppgaver og roller i folkehelsearbeidet.**
- **Å bidra til å utvikle utdanningstilbud mer i samsvar med behovene for kunnskap om nærmiljø og folkehelsearbeid.**

Kunnskapskildene i nærmiljøet for folkehelse kan være:

Kunnskap om ytre miljøfaktorer, skader/ulykker, støy, støv, luft, lokal forurensning, pollen, avrenning mm. Nærmiljøet kan også være kunnskapskilde om sosial integrering, psykisk helse, rus, boligforhold, livskvalitet, grønstruktur, natur- og friområder, turstier, aktivitetsområder organiserte/uorganiserte aktiviteter, samt oversikt over formelle og uformelle møteplasser. I tillegg kan nærmiljøet være en viktig kunnskapskilde om arbeidsdeltakelse, arbeidstiltak samt kunnskap om oppvekst og utdanning, sosial nød, uførhet og oversikt over og kunnskap om status mht til universell utforming.

Kunnskapsgrunnlaget som grunnlag for:

Kunnskapsgrunnlaget vil kunne bli et viktig bidrag i implementering av folkehelseloven, særlig § 5 c om løpende oversikt over helsetilstanden og påvirkningsfaktorene og § 6 annet ledd om å fastsette mål i plan. I tillegg vil kunnskapsgrunnlaget kunne gi en mer praktisk og relevant innretning om innhold i folkehelseutdanningene. (Jf diskusjon i universitetsmiljøene om «kjerneområder» i folkehelseutdanninger).

Prosjektforankring i ny folkehelsemelding:

Prosjektet er omtalt og forankret i Meld. St. 34 (2012-2013), Folkehelsemeldingen, under kap 3.3.1 Helsefremmende steds – og lokalsamfunnsutvikling (se s 62). I tillegg er prosjektet i samsvar med intensjonene, og kan inngå som et eksempel, i kap. 6.3 Styrke folkehelseperspektivet i utdanningstilbudet og kap. 6.4 Bygge opp kompetanse i kommuner og fylkeskommuner.

HOD har i tildelingsbrev av 7. juni 2013 til Hdir (kap 719, post 60) avsatt 2,584 mill. kroner til arbeidet i kommunene. Midlene vil bli utlyst til deltakerkommuner når regelverket er ferdig. Midlene bør ses i sammenheng med andre statlige utviklingsmidler i regi av kommuner/fylkeskommuner.

Regionalt er prosjektet forankret både i fylkeskommunene og ved deltakende universiteter/høgskoler. På kommunalt nivå forventes det at tiltakene er/blir forankret i den kommunale ledelse.

Kort gjennomgang av kompetanseprosjektene:

Merknad: Vi ber om kommentarer/tilbakemeldinger på presentasjonen.

Høgskolen i Finnmark:

Høgskolen i Finnmark tar sikte på å gjennomføre en «folkehelsekoordinatorutdanning» for kommunene i fylket, 15 studiepoeng. Studiet er også åpent for andre ansatte i det offentlige som vil/skal arbeide med folkehelse.

Høgskolen har utarbeidet egen studieplan for undervisningstiltaket. Det legges i utdanningsopplegget vekt på vekt på det brede folkehelseperspektivet. Utdanningsmålene vil være:

- Å få utvidet kunnskap om folkehelsepolitikk.
- Å utvikle kunnskap om hvordan ulike positive og negative nærmiljøfaktorer kan påvirke folkehelse.
- Å utvikle kompetanse og kunnskap i planlegging av det tverrsektorielle folkehelsearbeidet.
- Å utvikle og legge opp til et utprøvningsarbeid i kommuner som bidrar til styrking av nærmiljøkvaliteter sett i et folkehelseperspektiv.
- Å bidra til at kunnskapsfeltet fra prosjektarbeidet kan forankres strategisk i kommunal eller fylkeskommunal planlegging.

Det legges opp til 4 samlinger, 2 samlinger på høsten 2013 og 2 samlinger våren 2014.

Tema for samling 1: Folkehelsepolitikk – plan som verktøy. Tema for samling 2: Helsetilstand – kunnskapsgrunnlag om folkehelse. Tema for samling 3: Fysisk aktivitet, idrett og friluftslivs betydning for folkehelse. Tema for samling 4: Fra kunnskap til handling- prosjekt og plan som virkemiddel i folkehelsestrategien.

Programmet skal evalueres.

Det søkes Fylkesmannen i Finnmark om midler for dekking av reise/oppholdsutgifter i forbindelse med samlingene.

Universitetet i Nordland

Studiet er et samlingsbasert studium, som legger vekt på koblingen mellom teori og praksis innenfor feltet folkehelse. Alle som deltar i kurset må følge et eget praktisk prosjekt. I gjennomføringen av dette skal en benytte teori og praktiske eksempler som kommer fram på samlingene.

Gjennom teori, aksjonsforskning og praksisrefleksjon, skal kurset:

- Gi en innføring i folkehelse som fag og politikkområde
- Belyse og drøfte forhold omkring mobilisering, organisering og forankring av arbeid med tilrettelegging og stimulering til friluftsliv og aktivitet i nærmiljøet.
- Gjennomgå og prøve kunnskap knyttet til konkrete tilretteleggings- og stimulerings tiltak og planleggingsmetodikk
- Bidra til rasjonell tiltaksgjennomføring
- Evaluering

Læringsutbytte

- Generell kompetanse knyttet til folkehelseutfordringene og virksomme tiltak
- Kunnskap om hvordan ulike tilretteleggings- og stimulerings tiltak kan påvirke folks aktivitet og bruk av nære turområder.
- Tverrsektoriell kunnskap om betydningen av gode nærmiljø og gjennomføring av tiltak
- Ferdighetene knyttet til refleksjon og praktisk prosjektgjennomføring av tiltak knyttet til temaet

Det legges opp til 3 delsamlinger:

1. Faglig bakgrunn (5 stp)

- Folkehelse - status, utfordringer og virkemidler
- Friluftslivshistorie og utvikling
- Organisering av offentlig friluftsliv- og folkehelseforvaltning
- Planlegging i nærmiljøet
- Arenaer for aktivitet og sosial samhandling i nærmiljøet
- Hvorfor tilrettelegging for aktivitet og sosial samhandling i nærmiljøet?

2. Motivasjon, mobilisering og informasjon (3 stp)

- Motivasjonsteori og motivasjon for aktivitet i nærmiljøet
- Salg og Markedsføring
- Media, retorikk, kommunikasjon
- Politisk organisering og påvirkning
- Retorikk

3. Praktisk tilrettelegging (7 stp)

- Aktuelt lovverk/regelverk knyttet til tiltak i nærmiljøet
- Kartlegging/identifisering og planlegging
- Eiendomsrett, avtaleinngåelse og rettighetsavståelse
- Prosjektutvikling og gjennomføring
- Tilretteleggingstiltak
- Merke og tilretteleggingsstandarder
- Universell tilrettelegging

Det er utarbeidet studieplan. Avsluttende eksamen. Program skal evalueres.

Høgskolen i Bergen

Hva: Det legges opp til et pilotprosjekt på 2-3 Skole-Fritids- Ordninger (SFO) i Hordaland fylke. Kunnskapen fra pilotstudien skal gi grunnlag for utvikling av permanent tilbud for ansatte i SFO. Kurset vil ha fokus på nærmiljøkvaliteter og i hvilken grad de påvirker oss positivt. Kurset vil også ha fokus på å synliggjøre medvirkning som et bærende premiss i folkehelsearbeidet og i lokalsamfunnet. Gjennom å ta utgangspunkt i SFO kan en få synliggjort arenaperspektivet om hvordan ulike sektorer har innflytelse på hverdagen i SFO.

Hvorfor: Det er store variasjoner i kvaliteten på SFO, fra nærmest «oppbevaring» til høg faglig kvalitet. Grunnet lave faglige krav, har SFO en risiko for lav prioritet i en presset kommuneøkonomi. SFO er likevel en viktig arena som brobygger fra barnehage til skole. Tradisjonelt har ansatte i SFO hatt lav formalkompetanse. I dette pilotprosjektet blir SFO en arena for folkehelsearbeid der en bygger på nærmiljøets kvaliteter og trekker inn tverrsektorielt arbeid.

3 pilotkommuner velges ut. Det er utarbeidet utvelgelseskriterier.

Målsettinger for pilotarbeidet:

- øke lokal folkehelsekompetanse gjennom SFO som eksempel
- øke forståelsen av tverrsektorielt arbeid i kommunal virksomhet
- øke kompetansen om nærmiljøets påvirkning på helse
- øke kompetansen om medvirkning for beslutningstakere
- kartlegging av eget nærmiljø og SFO- ressurser

Det er lagt opp til et detaljert prosjektgjennomføringsopplegg i studieplanen:

Trinn 1: Første samling med fokus på teoretisk og praktisk tilnærming til feltet, styringsdokumenter for folkehelsearbeid, SFO som arena for folkehelsearbeid. Lovverk. Trinn 2: Kartlegging av ulike

helse-determinanter Trinn 3: Valg av tiltaksområder. Trinn 4: Gjennomføring med veiledning. Trinn 5: Erfaringsutveksling.

Kurspiloten kan ev. danne grunnlag for et mer permanent kompetanse-givende studietilbud for ansatte i SFO. Program skal evalueres.

Universitetet i Agder

Aust-Agder og Vest-Agder fylkeskommuner tok innledningsvis kontakt med folkehelsekoordinatorene i hver av de utvalgte kommunene Arendal, Lillesand og Iveland i Aust-Agder, Kristiansand, Songdalen og Kvinesdal i Vest-Agder for å vurdere interesse og sannsynlighet for deltakelse. Koordinator ble bedt om å ta saken opp med sine ledere og andre aktuelle deltakere fra kommunen.

Tilbakemeldingene var utelukkende positive, og det ble deretter sendt ut invitasjonsbrev fra UiA til samtlige seks kommuner. For at kommunene skal inkluderes i kompetanseprogrammet er det opp til kommunene å vurdere om et kommune- eller bystyrevedtak er nødvendig for å sikre politisk forankring. Som grunnlag for den politiske saken administrasjonen må utarbeide for å få et positivt kommune- eller bystyrevedtak. Det må ligge et solid faglig fundament og forståelse for betydningen av kompetanseprogrammet for kommunens langsiktige, sektorovergripende folkehelsearbeid.

I Aust-Agder og Vest-Agder legges det dermed opp til et kompetansebyggende etterutdanningstilbud bygd opp rundt seminarer, prosjektarbeid og veiledning i tilknytning til pågående prosjekter i 6 kommuner.

Kommuner og prosjekter i Aust-Agder

Lillesand kommune med prosjektet "Springvannsheia"

Nærmiljøprosjektet "Springvannsheia" i Lillesand er et prosjekt hvor Trinn 1 tilrettela et sentrumsnært grøntområde med universell utforming (åpning 9.mai 2012). Den fysiske tilretteleggingen ble utført av Lillesand kommune med økonomisk bistand fra Direktoratet for Naturforvaltning (DN) og spillemiddelordningen.

Fokus i Trinn 2 i prosjektet var modellutvikling og enkel evaluering av hvordan å involvere og engasjere inaktive/lite aktive personer i Lillesand. Involveringsprosjektet var et samarbeid mellom frivillige lag og organisasjoner (Mental Helse, Røde Kors, Ungdomsklubben, Ruslegruppa DNT), Lillesand kommune og Midt-Agder friluftsråd. Det ble valgt ut tre målgrupper: Ungdom 13-17 år, mennesker med deltakervansker og eldre, som ble involvert gjennom allerede etablerte kontaktflater (de frivillige organisasjonene). Trinn 2 ble finansiert av DN, Aust-Agder fylkeskommune, Lillesand kommune og Midt-Agder friluftsråd.

Ifølge Folkehelseprofilen for Lillesand har kommunen utfordringer med andelen unge uføretrygdede og psykiske lidelser, og vi vet at tilrettelegging for lavterskel fysisk aktivitet, og ikke minst involvering, er aktuelle tiltak for å møte disse utfordringene.

Arendal kommune med prosjektet "Vekst i Arendal Øst"

Prosjektet skal stimulere til vekst og utvikling i Arendal Øst. Det ble vedtatt i bystyret 31.01.13 og det ble etablert fra 01.02.13 med 3-års varighet. Arendal Øst har levekårsutfordringer og lav befolkningsvekst. Prosjektet skal bidra til økt satsing på bolig-, nærings- og stedsutvikling i området. Konkrete målsettinger er utarbeidet:

Prosjektleder og styre er valgt, prosjektet arbeider nå med å etablere arbeids/inspirasjonsgrupper for "mulighetsområdene" Saltrød, Eydehavn og Kilsund, utvikling av skisser for boligbygging, kartlegging av trivselstiltak og vurdering av aktuelle samarbeidspartnere for finansiering og investering/drift.

Prosjektet fokuserer primært på påvirkningsfaktorer, både demografi, oppvekst og levekårsfaktorer, og miljøfaktorer (fysiske og sosiale). Prosjektet er teoribasert med bakgrunn i utfordringer knyttet til levekår (frafall i videregående skole, unge uføre, arbeidsledighet og psykiske lidelser) og lav befolkningsvekst i kommunen som helhet.

Iveland kommune med prosjektet "Åkle – fremtidens landsby"

Prosjektet er tydelig beskrevet og det er forankret i kommunen. Oppstart av prosjektet var i 2012, med hovedmål om å stimulere til utvikling av lokalsamfunnet og et "ordentlig" sentrum i Iveland. Det fokuseres på klima- og miljøvennlige løsninger og bruk av høy fagkompetanse. I tillegg skisseres flere delmål for prosjektet.

Prosjektet fokuserer primært på påvirkningsfaktorer, både demografi, oppvekst- og levekårsfaktorer, miljøfaktorer (fysiske og sosiale) og brukermedvirkning, i prosessen med utvikling av lokalsamfunnet. Iveland har utfordringer knyttet til mobbing i 10.klasse, lav andel med høyere utdanning, høy andel uføretrygdede og eneforsørgere, samt noe på lavinntekt og psykiske lidelser. Både hovedmålene og delmålene for stedsutviklingsprosjektet er sentrale ut fra utfordringene. Prosjektet representerer et godt eksempel på folkehelse sett i sammenheng med stedsutvikling og planarbeid.

Kommuner og prosjekter i Vest-Agder

Kvinesdal kommune med nærmiljø/sentrumsutvikling

Kvinesdal kommune er godt i gang med planarbeid for sentrumsutvikling av kommunesenteret Liknes. Det pågår utarbeiding med områderegulering for Liknes som inngår i ordinær kommunalpolitisk saksbehandling.

Aktuell case til kompetanse- og utviklingsprogrammet:

- *Bygging av ny 25 m svømmehall med terapibasseng, sklie, badstue, kaldkulp, stupefasilitet og innendørs klatrevegg. Bassenget er under detaljplanlegging i disse dager. Svømmehallen er vedtatt plassert i sentrum med gangbro over elva Kvina fra Kvinesdal sentrum (Liknes). Det ønskes at den kommunale Frisklivssentralen samt noe av kommunens fysioterapitjeneste lokaliseres til dette nybygget.*

- *Utarbeidelse av Faret Park (avsatt kr 500 000 til parkområde). Dette parkområdet ligger i umiddelbar tilknytning til svømmehallen. Det tenkes turløype/rundløype i tilknytning til denne parken som forbinder idrettsstadion (fotballbane, isbane om vinteren). Det tas sikte på utbedring av eksisterende gammel kjerrevei i form av universell utforming, belysning og tilrettelegging med benker og eventuelt gapahuk/grillplass.*

Songdalen kommune med folkehelseplan/folkehelsepilot

I tråd med Regionplan Agder 2020 og samarbeidsavtale med Vest-Agder fylkeskommune vil Songdalen kommune følge opp kommuneplanens tre satsingsområder i planperioden. Disse omfatter utvikling, levekår og kultur. Songdalen kommune ønsker å være en pilotkommune i Vest-Agder med tanke på å følge opp folkehelseovens intensjoner med tverrfaglig tilnærming til folkehelsearbeidet. De skal høsten 2013 i gang med å utarbeide ny folkehelseplan for kommunen, gjennomføre mulighetsstudie for Nodeland med nærområde og utarbeide sentrumsplan for Nodeland.

Aktuell case til kompetanse- og utviklingsprogrammet:

Songdalen kommune er våren 2013 i en prosess hvor case i forbindelse med deltagelse i kompetanse- og utviklingsprogrammet drøftes ut fra ovennevnte problemstillinger.

Kristiansand kommune med "SMS"-prosjektet

SMS-prosjektet (2011-2013) er et Interregionalt prosjekt med mål om å ivareta sosiale forhold (herunder møteplasser) samt dialog og medvirkning i stedsutvikling. Prosjektet er politisk forankret gjennom vedtak i Formannskapet i Kristiansand kommune (F. sak. 113/11).

Partnerne i SMS-prosjektet arbeider med å utvikle verktøy for å ivareta dialog, sosial konsekvensbeskrivelse og utvikling av gode nærmiljøer (kultur og urbant friluftsliv) i planprosesser.

Aktuell case til kompetanse- og utviklingsprogrammet:

Høsten 2013 og våren 2014 vil By- og samfunnsenheten arbeide med å kvalitetssikre verktøyene og implementere disse i plansystemet. Erfaringer fra dette arbeidet vil kunne legge til rette for at også andre kommuner kan ta i bruk verktøyene.

Universitetets rolle

UiA står for det faglige gjennom undervisning og veiledning, oppfølging av kommunene i kursperioden, samt det praktiske i forbindelse med de fire planlagte fagsamlingene som skal gjennomføres i løpet av kurset. Program skal evalueres.

Det legges opp til fire delseminarer à 1 dag i løpet av 2013-2014. Seminarene vil være henholdsvis 27. august og 5. november i 2013, 4. februar og 27. mai i 2014, på campus i Kristiansand.

Framover (foreløpig)

1. Generelt: Prosjektgjennomgangen danner et interessant og godt grunnlag for det videre arbeidet. Det er imidlertid en utfordring, tror vi, å ivareta nærheten og kontakten mellom lokalsamfunn/nærmiljø og utdanningsinstitusjonene. Hvem er linken i denne kontakten? Er det kursdeltaker? Hvordan tilrettelegge for denne kontakten? Gjennom prosjektoppgaver og derigjennom bidra med kunnskap tilbake til utdanningsinstitusjonene?

2. Evalueringsopplegg: Det legges til rette for et felles evalueringsopplegg på tvers av fylkene. Evalueringen bør omfatte både utdanningstilbudet og tiltaksarbeidet i kommunene. Vi ser for oss en liten arbeidsgruppe som utarbeider et forslag til opplegg. Vi kommer tilbake til dette til høsten.

3. Samarbeid sentralt: Det legges opp til et tett samarbeid med andre statlige organer som bl.a. DN, Husbanken, Vegdir, KRD (bolyst), MD (stedsutvikling) og andre. Ta gjerne kontakt med Asle Moltumyr, Rolf Hansen, Heidi Fadum i Helsedirektoratet eller Morten Thaulow (DN) for mer informasjon.

4. Faglig bidrag fra Hdir.: Det er uttrykt et klart behov for faglige bidrag fra Hdir i prosjektgjennomføringen. Vi ber tilbakemelding om hvilket faglig behov og når.

5. Høgskoler/Universitet: Rapporterer på mottatte tilskudd. Ny søknad for del II av kompetanseprogrammet må oversendes Helsedirektoratet innen 1. november 2013.

Det er ønskelig med en tilbakemelding fra Høgskoler/Universitet om aktuelle personer som kan inngå i en arbeidsgruppe angående felles evaluering av programmet. **Frist: 1. sept.**

Generelt: Send oss gjerne en kort statusrapport fra prosjektene innen **1. sept.**

Neste fellessamling er den 25. nov.

God sommer.